

ligur ákoyrari hjá skrívandi færingum. Men færingar kenna hann helst fyrst og fremst sum *yrkjara*. Og í nógvum av hansara yrkingum finna vit eina fynd, sum visir, at hann mentunarliga hevði verið eitt sindur longur uttan fyrri eingjargarðarnar enn teir flestu, eina samansjóðan av ljóði og hugsan, sum tá var sjáldsom:

... og einans vita meg sum
ein dropa
í lívsins havi
á ferð og skolan, í dag í ljósi,
í gjár í kavi.

og eina leitan eftir meiri for-
kunnugum rímum og smid-
ligari yrkingarlag, enn van-
ligt var at brúka tá á døgum
(1918):

Meg minnst á ein gamlan
melodi,
ein vón av vár, ein flóð av
ørum minnum,
ein verð av frægd, og fet av
ungum kvinnum
sum møttu mær í lívsins
potpourri.

II

RIKARD LONG er eisini *málfræðingur*. Og lat okkum nú, meðan við biðja eftir, hvussu leikur fer uppi á Býarbókasavninum, hyggja eitt sindur at, hvussu tað rekur í tí færoyska málinum í lötuni, ella, kundu vit kanska heldur sagt, hvar tað færoyska málið rekt í lötuni. Undirritaði hevur sjálvur ábyrgdina av hesum málsliga ítrivi, men lat meg alt fyrri eitt viðganga, at meginparturin av tí, ið her verður sagt, havi eg annaðhvørt hoyrt Rikard Long siga ella lisið í hansara greinum, og alt er í tráð við hansara málsligu stevnu.

Lat okkum leggja mitt í vaðið.

Pávaveldi

Skuldi eingin havt ansað eftir tí fyrr, so lat tað verða sagt nú: vit hava, í færoyskum, eitt litið fámánaveldi av sjálvsettum málsmiðum. Hesir smiðirnir begyntu at gera um seg í 20'unum, og sum tíðin er liðin, eru teir blivnir frekari og frekari, og tað, sum nú verður júkað niður í færingar úr málsmiðjuni, er lóg, nakað sum tá ið pávin fyrr í tíðini talaði *ex cathedra*, úr erva. Virkið hjá okkara málsligu pávum er eitt áhugavert kapítul í færoyskari málsøgu.

At so fáir færingar hava givið sær far um teir málsligu pávarnar og teirra virki, er ikki so undarligt. Teir brúka eitt mál, sum fólk flest ikki forstanda. Hetta málið eitur tann mekaniska grammatikkinn. Við sínum meðalvarpingum, ynskisháttum og tolsagnum er hon eitt

passiliga fløkt og ófatiligt klerkalatin, sum ger tað lætt hjá pávunum at smoyggja teirra sjálvsmiðaðu ella læntu spennitroyggju niður yvir tað livandi færoyska málið. Ætlanin er í hesi grein at siga eitt sindur um hesa spennitroyggju, at greiða frá, hvat skaða hon hevur gjørt og ger. Her leikar nógv á. Og tí ætli eg, so frægt eg dugi, at sleppa undan at brúka tann grammatiska pávargongin, og, har eg ikki sleppi undan tí, at greiða frá, hvat hver grammatisk vending betýðir.

Málrokt

Vit hava, í færoyskum sum í øllum øðrum málum, nakað, vit kalla málrokt. Málrokt er at færa málið hampiliga óskalað víðari í tí sniði, sum okkara foreldur lærdu okkum tað. Málrokt er at varðveita bending, vendingar og orðanýansur. Lat meg nevna eini tvey dømi. Ein penan dag, gud vit hvi, samtyktu havnararmenn, at teir skuldu halda uppat at benda sernøvn, nøvn á fólk. Fyrr høvdu teir farið niðan til Odd ella Eivind ella Álv. Nú, samtyktu teir, skuldu teir fara niðan til Oddur, Eivindur, Álvur. Tíverri eru bygdamenn, í misskiltum snobbari, farnir at eftirapa havnarmonnum í hesi málsligu ryggbróting. Hetta er ring málrokt. Eitt annað dømi. Seinast í tryssunum samtyktu nakrir færingar, í láturligari eftirapung av keypmannahavnarslangi, at avtaka orðini stak, avbera, hendinga, framúr, sera o.s.fr. og í staðin fyrri seint og tíðliga at brúka orðini *skide* og *pisse*. Við spottan og útfleining eydnaðist tað at steðga hesum málsliga landnáminum millum færingar í Keypmannahavn. Hetta er góð málrokt.

Málreinsing

Málrokt eigur at vera ein natúrligur partur av gerandislívinum og uppalingini í einum landi. Men tann málsligi pávin er ikki málroktari. Tann málsligi pávin er málbroytari. Tað, sum eyðkennir hann er, hóast hann ikki torir at viðganga tað, at hann vanvirðir sitt mál og málið hjá landsmonnum sínum. Tað er ikki nóg gott. Hann má bota um tað. Í staðin fyrri at ognar sær tær óskrivaðu lógir, sum eru sjálv hjartað í tí livandi málinum, og sum fólk brúka uttan at vita av tí, troðkar tann málsligi pávin sína hugsan um málið, eina hugsan, hann annaðhvørt hevur smiðað sær ella fingið úr einum fremmandum máli, inn á tað livandi málið, so tað fer úr lið.

Eitt er, at málbroytarin legst á okkurt orð, tí hann av onkrari orsök heldur, at tað

Í sínum hava hevur Rikard Long vist sama hegni og sama eymleika sum í málsins urtagarði

ikki er nóg røtfæroyskt. Tað besta dømið er orðið vind-eyga, sum einaferð skuldi útruddast úr færoyskum, tí tað skuldi eittast at vera danskt. Vit skuldu brúka orðið *glugga* í staðin fyrri. Hevði hetta eydnast, høvdu vit fyrri tað mist eitt sjáldsamt, skaldaborið orð (ið samstundis er ein vøkur og ramlig mynd: eygað, sum vindurin fer íggjnum), og í øðrum lagi hevði orðið *gluggi* mist sína serligu merking: eitt litið hol í einum múri, ofta við ongum glasi í. Málið hevði blivið fátækari og minni nýanserað.

Tónin

Men hetta, at málbroytarin á skeivum grundarlag roynir at lúka gomul, mergjað orð burtur úr málinum, er ikki tað, sum hevur mest at týða. Her koma vit til nakað, sum er ógvuliga umráðandi, og hetta má tí sigast so týðiliga sum gjørligt. Eitt mál er ikki bara eitt amboð, sum vit brúka til at koma á tal við hvønn annan við, eitt mál er eisini eitt instrument, eitt musikkól. Og hvørt mál hevur sín tóna, sín melodi. Tað, sum skapar henda tónan, er ikki orðini í málinum. Um vit siga tala, snakka ella tosa, hetta hevur ikki so nógv at siga. Um vit siga »dust«, ella vit siga »støva«, er líka mikið, hóast tað tykist undarligt at avtaka tað gamla færoyska orðið »støva« og begynna at brúka tað enska orðið »dust« í staðin fyrri. Nei, tað sum skapar tónan í einum máli, er orðasaman-

setingin, reglurnar fyrri, hvussu setningarnir verða bygdir upp. Tak ein setning sum »í hinum mikla Fuglakvæði sínum speirekur Nólsoyarpáll...«. Ljóðar hetta færoyskt? Um vit nú í staðin fyrri siga »í Fuglakvæðinum, hesum frálíka tåttinum, spottar Nólsoyarpáll...«. Er hetta ikki eitt sindur frægari? Vit hava færdkað orðini eitt sindur, tað er alt. Men hetta ger mun, og tað við lít! Reglurnar fyrri, hvussu setningarnir skulu smiðast, ella sum tað eitur á latini, syntaksurin, eru sjálv monan í málinum. Fá geva sær far um hetta. Og kortini er her talan um elligamlar, klettafastar reglur, sum allir færingar — uttan, sjálvandi, klerkar — ganga eftir, uttan at vita av tí.

Klipini

Tá ið vit royna at kanna, hvat tað er, sum skapar tónan í einum máli, siggja vit skjótt, at ikki bara raðfylgjan og orðasamansetingin eru umráðandi, men eisini endingarnar og nøkur smá orð, sum vit brúka til ifyllu millum orðabólkar og setningar og millum navnorð og sagnorð. Ja, hesi smáu orðini eru sjálv klipini í málinum. Tað er ikki líka mikið, um vit siga »gamla konan fór raggandi«, ella vit siga »tann gamla konan fór raggandi«. Tað fyrra er eitt gott dømi um tåpuligt færoyskt málputil, hitt seinna er gamalt, livandi færoyskt mál. Fara vit at fonglast við hesi klipini ella royna vit at taka tey

burtur, raplar málið. Av tí at okkara málsligu krotusmiðir, av onkrari ófatilgari orsök, hava so góðan hug at pilka við hesi klipini, ætli eg her at nevna nøkur av teimum og víðgera tey heldur gjølla. Tey eru: *Tann. Hin. Hjá. Eg.* Og haraftrat endingarnar *-sa* og *-st*. Ikki siggja tey nógv út fyrri verðini, men ótrúliga hent og týðandi eru tey.

»Eg«

Orðið »eg« er ringt at sleppa undan, so leingi sum vit rokna við, at menniskju eru einstaklingar og ikki hópfamleiddar vørur. Men um vit gera okkum ómak, ber tað til at sleppa undan hesum orðinum. Í staðin fyrri at siga »eg smiði«, kunnu vit siga »smiðað verður av mær«. Hesin máttin at málbera seg uppá, so at eins egni persónur líkasum hvørur út í útjaðaran, kallast á grammatiskum kansellimáli »passiv«, á færoyskum »tolsøgn«. Tolsøgn verður brúkt *nakað* í færoyskum, og hon er hent, tá ið talan t.d. er um eitt arbeiði, sum fleiri t.d. alt fólk ið eini bygd, eru um — »nú var farið undir veltingina«. Men tolsøgn ræður ikki einsamøll í færoyskum, og verður hon brúkt ov nógv, trokað inn í tiltøk og setningar, har tað er vanligari at siga »eg«, fær málið ein fremmandan, ófæroyskan dóm. Og nettup hetta, at skammriða tolsøgnini, er eitt av teimum genialu tiltøkum, sum summir av okkara málpávm hava tikið sær fyrri. Lurtar tú eftir »orðabókini« (sum annars sjálvandi er eitt neyðugt og frálíkt tiltak), ella lesur tú fororðið til ta nýggju færoysku uppkoyrtis-orðabókina, fær tú varhugan av, at orðið »eg« er ein illbøn. Ræðslan fyrri hesum orðinum førir við sær málsliga neyðtøku og kann, færd út í æsir, fostra grotesk, syntaktisk fjørutrell. Høvi bygdamáður hevði troystað sær at sagt »hetta eykabindið hevur verið latið líkjast høvudsorðabókini so nógv, at...«?

»Tann«

Eitt annað orð, sum í livandi færoyskum verður brúkt í øðrum hvørjum setningi, og sum hevur ótrúliga nógv at siga fyrri tann færoyska mál-tónan, er tað litla orðið »tann«. Hvi veit eg ikki, men onkuntið má okkurt málsligt